
Vanhempien ja lasten tupakoinnin ja alkoholin käytön yhteyksistä

— Perhetutkimuksen lähtökohtia ja alustavia tuloksia

Olavi Paronen, Arja Eskola ja Matti Rimpelä*

Läketieteessä on varsin paljon kiinnitetty huomiota pitkäaikaisten sairauksien perheittäiseen kasautumiseen. Esimerkiksi sydän- ja verisuonitautien perheittäinen esiintyminen on osoitettu viimeaikaisissa tutkimuksissa (ks. esim. Rissanen ja Nikkilä 1977, Hedstrand ja Åberg 1978). Myös hengityselinten taudeista on runsaasti vastaavia tutkimustuloksia (ks. esim. Higgins ja Keller 1975, Leeder ym. 1976). Tautien perheittäistä kasautumista on usein selitetty biologiseen perimään liittyvillä tekijöillä. Sen sijaan vähemmän on selvitetty vanhempien elinolojen ja elämäntavan myötä periytyvien sosiaalisten tekijöiden merkitystä (ns. sosiaalinen perimä) tässä yhteydessä.

Lasten ja nuorten terveystapojen tutkimus on tavallisesti kohdistunut yksilöön. Mainitut lääketieteelliset tutkimustulokset yhdessä lapsen sosiaalista kehitystä koskevan tiedon kanssa (esim. Parsons ja Bales 1956, Pulkkinen 1977, Takala 1978) painottavat kuitenkin perhekeskeistä tutkimusotetta. Monien terveyden kannalta olennaisten tapojen ja tottumusten välittömänä kantajana ei ehkä niinkään ole erillinen yksilö vaan varhaislapsuudessa perhe ja myöhemmin myös muu välitön sosiaalinen lähiympäristö. Jo perheessä lapsi sosiaalistuu tiettyyn elämäntyyliin, jota myöhemmin mm. koulu ja työelämä osaltaan muokkaavat (Baric 1978).

Lasten ja nuorten tupakointia tutkittaessa on lähtökohtana usein ollut yksinkertainen mallioppimisteoria vanhempien ja lasten tapojen yhteyksistä. Eräiden tutkijoiden mukaan poikien tupakointi on ensisijaisesti yhteydessä isän ja tyttöjen äidin tupakointiin (esim. Wolford 1970, Banks ym. 1978). Toiset tutkimukset taas viittaavat siihen, että malli on voimakkain molempien vanhempien tupakoinnissa (esim. Teenage Smoking 1976). Nuorten terveystapatutkimuksen aikaisempien tulosten mukaan nuorten tupakointialttius ei riipu niinkään vanhempien sukupuolesta kuin vanhempien tupakoinnista yleensä ja tavan yleisyydestä muussa sosiaalisessa lähiympäristössä (Rimpelä ja Eskola 1977 ja 1978).

Liian yksinkertaistetun mallioppimisteorian tarkistamiseen antavat aiheen myös ne tutkimustulokset, joiden mukaan vanhempien alkoholin käyttö ennustaa lasten tupakointia yhtä hyvin ja eräissä väestöryhmissä paremminkin kuin heidän tupakointinsa (ks. esim. Annis 1974, Rimpelä ja Eskola 1978). Nämä tulokset osaltaan vahvistavat käsitystä, että lasten tupakointia ja yleisemminkin heidän terveystapojaan tulisi tarkastella perheen koko elämäntyylin kautta tai lävitse.

Nuorten terveystapatutkimukseen liittyvän perhetutkimuksen tarkoituksena on selvittää

- vanhempien ja lasten tupakoinnin, alkoholin käytön, liikunnan harrastuksen, ravintotottumusten ja hammashygienian välisiä yhteyksiä,
- terveystapojen perheittäisiä profiileja ja
- perheen rakenteen ja elinolosuhteiden yhteyttä terveystapojen perheittäiseen kasautumiseen. (ks. NNTT 1979)

Lisäksi perheaineistossa on mahdollisuus tutkia lasten ja heidän vanhempiansa samoihin

*) Nuorten terveystapatutkimuksen tutkijaryhmässä on useita tutkijoita Tampereen, Jyväskylän ja Helsingin yliopistoista, Kuopion korkeakoulusta ja Alkoholipoliittisesta tutkimuslaitoksesta. Lääkintöhallitus ja Suomen Akatemia ovat tukeneet tutkimusohjelmaa. Tämän raportin ovat laatineet Olavi Paronen, Arja Eskola ja Matti Rimpelä Tampereen yliopiston kansanterveystieteen laitokselta.

kysymyksiin antamien tietojen yhtäpitävyyttä, millä on metodista mielenkiintoa. Aikaisemmissa tutkimuksissa tiedot on yleensä kerätty vain lapsilta, harvoin sekä lapsilta että vanhemmilta.

Perhetutkimuksen alustavien tulosten perusteella tarkastellaan vanhempien käsitystä lastensa tupakoinnista sekä vanhempien tupakoinnin ja alkoholin käytön yhteyksiä lasten tupakointiin ja alkoholin käyttöön.

Aineisto

Perhetutkimuksen perusjoukko koostuu vuonna 1963 syntyneistä suomalaisista, joita edustavat kaikki 20.–23.7. syntyneet henkilöt. Helmikuussa 1978 lähetettiin postikysely näille 765 nuorelle. Kyselyyn vastanneiden nuorten vanhemmille (648) tehtiin saman vuoden maaliskuussa kysely, johon vastasi 556 äitiä, isää tai muuta huoltajaa. Perhetutkimuksen aineisto muodostettiin yhdistämällä 556 perheen vanhempien ja lapsen antamat tiedot samaan aineistoon. Tutkimuksessa on tällöin mukana 73 % otokseen kuuluneista nuorista.

Perheaineistossa on tietoja

- lasten terveystavoista sekä lapselta itseltään että huoltajalta kysyttynä,
- samoista terveystavoista kysyttynä isältä, äidiltä ja 14-vuotiaalta lapselta.

Tuloksia

Vanhempien vastatessa perhetutkimuksen kyselyyn lapset olivat noin 14,7 vuoden ikäisiä. Tulokset osoittavat, että vielä tässä iässä enemmistö tupakoivista lapsista polttaa vanhemmilta salaa. Runsas puolet (56 %) päivittäin tupakoivien ja 88 % silloin tällöin polttavien lasten vanhemmista vastasi joko 'ei tupakoi' tai 'en tiedä' lapsensa tupakoimista koskevaan kysymykseen (taulukko 1). Viimeksimainitun vaihtoehdon valitseminen tosin voidaan tulkita siten, että vanhemmat epäilevät lapsensa tupakoivan, mutta eivät halua sitä kyselyssä ilmoittaa. Toisensuuntaisena virhelähteenä on huomattava, että 1 % tupakoimattomiksi itsensä ilmoittaneiden lasten vanhemmista vastasi lapsensa polttavan silloin tällöin. Selityksenä voi olla epätarkkuus lasten omissa vastauksissa. Taulukossa 1. esitetyn tuloksen yleissuunta on kuitenkin kiistaton näiden varausten huomioonottamisen jälkeenkin.

Kun isä ja äiti tupakoivat päivittäin, myös 39 % lapsista poltti päivittäin ja vain 19 % ei ollut koskaan kokeillutkaan tupakkaa. Molempien vanhempien ollessa tupakoimattomia vas-

Taulukko 1. Vanhempien ja lasten vastausten yhtäpitävyys lapsen nykyistä tupakointitilaa koskevaan kysymykseen.

NTTT -78

Vanhempien vastaus	Lapsen vastaus		
	tupakoi päivittäin	tupakoi silloin tällöin	ei tupakoi
	%	%	%
Tupakoi päivittäin	17	2	0
Tupakoi silloin tällöin	37	10	1
Ei tupakoi	26	63	95
Ei tiedä	20	25	4
Yhteensä (N)	100 (46)	100 (91)	100 (419)

taavat osuudet olivat 10 % ja 46 %. Erityisesti on huomattava, että tupakoivien vanhempien 14-vuotiaista lapsista jo 8 % poltti yli 9 savuketta päivässä, kun vastaava osuus tupakoimattomien lapsilla oli alle 1 %.

Nuorten terveystapatutkimuksen esitutkimuksessa vanhempien alkoholin käyttö oli yhteydessä tupakoinnin aloittamisalttiuteen. Tulosten tulkintaa vaikeutti kuitenkin vanhempien alkoholin käytön kysyminen lapsilta (Rimpelä ja Eskola 1978). Taulukosta 2. todetaan, että myös tässä tutkimuksessa tupakointikokeilut olivat sitä yleisempiä ja tupakoivien osuus sitä suurempi mitä enemmän isä käytti alkoholia. Yhtäältä tupakoimattomat ja raittiit isät, ja toisaalta viikottain alkoholia käyttävät ja päivittäin tupakoivat isät muodostivat ääri-ryhmät, joiden kesken lasten tupakoinnissa oli suurimmat erot. (Taulukko 2.) Äitien alkoholin käytön yhteys lasten tupakointiin oli heikompi kuin isän.

Myös vanhempien tupakointi oli yhteydessä lasten alkoholin käyttökokemuksiin. Tupakoimattomien äitien ja isien lapsista runsas puolet (52/56 %) oli 14,7 vuoden iässä vielä täysin raittiita vajaan viidenneksen (16/17 %) käyttäessä alkoholia kerran kuukaudessa tai useammin. Vastaavat osuudet olivat päivittäin tupakoivien äitien lapsilla 35 % ja 34 % sekä päivittäin tupakoivien isien lapsilla 45 % ja 23 %. Siten äidin tupakointi oli voimakkaammassa yhteydessä lasten alkoholin käyttöön kuin isän tupakointi.

Taulukoissa 3. ja 4. tarkastellaan erikseen äidin ja isän tupakoinnin ja alkoholin käytön yhteyksiä tyttöjen ja poikien tupakointiin. Taulukoissa esitetään ainoastaan ääri-ryhmät yhteyksien havainnollistamiseksi.

Taulukko 2. Lasten tupakointitavat isän alkoholin käytön ja tupakoinnin mukaan.

NTTT -78

Isän alkoholin käyttö	Isän tupakointi	Lukumäärä	Lasten tupakointi	
			Ei koskaan tupakoineiden osuus	Päivittäin tupakoivien osuus
Raitis	Ei päivittäin	54	63 %	2 %
	Päivittäin	15	53 %	0 %
Vähemmän kuin kerran viikossa	Ei päivittäin	144	43 %	13 %
	Päivittäin	67	36 %	15 %
Kerran viikossa tai enemmän	Ei päivittäin	112	38 %	11 %
	Päivittäin	67	24 %	19 %

Taulukko 3. Vanhempien ja lasten tupakoinnin yhteydet sukupuolen mukaan.

NTTT -78

Lasten tupakointi	Vanhempien tupakointi			
	Isä		Äiti	
	tupakoi päivittäin	ei ole koskaan tupakoinut päivittäin	tupakoi päivittäin	ei ole koskaan tupakoinut päivittäin
Tytöt				
— ei koskaan kokeillut	31 %	53 %	29 %	45 %
— tupakoi päivittäin	24 % (91)	8 % (60)	37 % (35)	11 % (200)
Pojat				
— ei koskaan kokeillut	30 %	52 %	21 %	39 %
— tupakoi päivittäin	12 % (84)	10 % (62)	12 % (28)	11 % (211)

Taulukko 4. Vanhempien alkoholin käytön ja lasten tupakoinnin yhteys sukupuolen mukaan.

NTTT -78

Lapsen tupakointi	Vanhempien alkoholin käyttö			
	Isä		Äiti	
	viikottain humalakäyttöä	raitis	kuukausittain humalakäyttöä	raitis
Tytöt				
— ei koskaan kokeillut	29 %	72 %	17 %	57 %
— tupakoi päivittäin	20 % (35)	0 % (40)	30 % (40)	10 % (88)
Pojat				
— ei koskaan kokeillut	30 %	45 %	29 %	43 %
— tupakoi päivittäin	7 % (27)	3 % (29)	17 % (35)	13 % (79)

Noin kolmannes tytöistä tupakoi päivittäin äidin polttaessa päivittäin (taulukko 3.) tai käytettäessä vähintään kuukausittain alkoholia humaltumiseen saakka (taulukko 4.). Vähiten tupakointikokemuksia oli tytöillä, joiden isä ei polttanut päivittäin tai isä ei käyttänyt alko-

holia. Poikien tupakoinnin yhteydet vanhempien nautintoaineiden käyttöön olivat selvästi heikommät kuin tyttöjen. Nämä yhteydet eivät sitä vastoin olennaisesti riippuneet vanhempien sukupuolesta.

Pohdinta

Tässä raportissa esitetyt tulokset ovat alustavia ja kuvaavat ensisijaisesti yhteyksiä muuttujakohtaisessa tarkastelussa. Havaintojen syväliempi tulkinta edellyttää huomattavasti yksityiskohtaisempaa analyysia erilaisten tekijöiden yhteisvaikutusten huomioonottamiseksi. Osa tuloksista oikeuttaa kuitenkin jo tässä vaiheessa päätelmiin.

Vanhemmat näyttävät tietävän varsin huolestusti lastensa tupakoinnista. On todennäköistä, että tupakointi opitaan useimmiten vähitellen kodin ulkopuolella ja vanhemmat joutunevat usein jo tapahtuneen tosiasian eteen. Tupakointia voidaan pitää vanhempien ja lasten toisistaan vieraantumisen yhtenä ilmenemismuotona. Nuoret kykenevät melko pitkään elämään eräänlaista kaksoiselämää: kodin ulkopuolella he tupakoivat jengin jäseninä, mutta kotona he ovat edelleen isän ja äidin toiveiden mukaisesti käyttäytyviä lapsia. On tosin tärkeää, että nuoret vähitellen itsenäistyvät ja vanhempien välittömän kontrollin ulkopuoliset elämämpiirit lisääntyvät. Tupakoinnista saatu tulos antaa kuitenkin aiheen olettaa, että useilla vanhemmilla ei ole realistista kuvaa lapsensa itsenäistymisen vaiheesta ja siihen mahdollisesti sisältyvistä ei-toivottavista piirteistä.

Myös tämän tutkimuksen tulokset varmistavat, että kummankin vanhemman tupakoidessa lapsen alttius säännöllisen tupakoinnin aloittamiseen jo 14–15-vuotiaana on moninkertainen tupakoimattomien vanhempien lapsiin verrattuna. Vanhempien ja lasten alkoholin käytön sisällyttäminen tutkimukseen tupakoinnin lisäksi kuitenkin vahvistaa käsitystä, että havaittuja yhteyksiä voidaan vain osaksi tulkita tupakointiin rajoittuvaksi mallioppimiseksi. Isän, äidin ja lasten tupakointi ja alkoholin käyttö näyttävät kytkeytyvän toisiinsa. Muuttujakohtaisessa tarkastelussa vanhempien tupakointi on yhteydessä lasten alkoholin käyttöön samalla tavoin kuin heidän alkoholin käyttönsä on yhteydessä lasten tupakointiin. Myös isän ja äidin tupakointi ja alkoholin käyttö kytkeytyvät toisiinsa. Tulosten tulkinta palautuu vanhempien elämisen tyyliin kokonaisuuteen ja eri tekijöiden yhteisvaikutukseen, jota tässä vaiheessa ei vielä ole tarkemmin analysoitu.

Alustavat tulokset vahvistavat aikaisempia tietoja (Rimpelä ja Eskola 1978), joiden mukaan lasten tupakointi riippuu enemmän vanhempien elämisen tyylistä yleensä kuin samaa sukupuolta edustavan vanhemman antamasta mallista. Äidin tupakointi ja alkoholin käyttö

ilmaisee lapsen tupakointialttiutta paremmin kuin isän. Perheissä, joiden äiti ilmoitti käyttävänsä kuukausittain alkoholia humaltumiseen saakka, ei yksikään isistä ollut raitis. Sen sijaan isän juodessa humaltumiseen saakka viikoittain viidennes äideistä ilmoitti olevansa täysin raittiita. Isän ollessa täysin raitis myös 89 % äideistä oli raittiita. Pelkistetysti voidaan olettaa, että isän tupakoimattomuus ja raittius ilmaisee suurella todennäköisyydellä perheen, jossa eri kehitystekijät tukevat lasten kasvua tupakoimattomuuteen ja raittiuteen. Toisaalta äidin alkoholin käyttöön ja tupakoimiseen liittyy usein kasvuympäristö, jossa lapsen alttius varhaiseen tupakointiin ja alkoholin käyttöön on poikkeuksellisen suuri. On painotettava, että tällöin isän ja äidin nautintoaineiden käyttö on tulkittava tietynlaisen kasvuympäristön ilmaisejaksi. Tässä vaiheessa tulokset eivät oikeuta päättelemään yhteyksiin mahdollisesti kytkeytyvistä syistä ja seurauksista.

Alustavista tuloksista voidaan päätellä, että tyttöjen tupakointi on voimakkaammin yhteydessä vanhempien nautintoaineiden käyttöön kuin poikien tupakointi. Naisten tupakointia ja alkoholin käyttöä hillitsevät normit ovat heikentyneet vasta 1960-luvun loppupuolella ja tällä vuosikymmenellä. Äidin tupakointi ja alkoholin käyttö ilmaisevat todennäköisesti kasvuympäristön, jossa näillä perinteisillä normeilla ei enää ole merkitystä (ks. taulukot 3. ja 4.).

Vanhempien ja lasten tupakoinnin ja alkoholin käytön kytkeytyminen toisiinsa antaa aiheen laajemmin tarkastella ns. psykoaktiivisten aineiden käyttöä perheessä. On oletettavissa, että nämä yhteydet eivät rajoitu vain tupakointiin ja alkoholiin vaan koskevat myös muita mielialaan vaikuttavia aineita. Tähän viittaa mm. Annis'in (1974) tutkimus vanhempien ja lasten päihteiden käytöstä (vrt. 'same-drug' ja 'cross-drug'-mallit). Nuorten terveystapatutkimuksessa ei ole selvitetty vanhempien ja lasten lääkkeiden käyttöä. Vastaavia tutkimuksia suunniteltaessa olisi aiheellista selvittää vanhempien ja lasten tupakoinnin ja alkoholin käytön ohella myös muiden mielialaan vaikuttavien aineiden käyttöä.

Nuorten tupakoinnin vähentämiseen tähtävissä terveystapaturvaskokeiluissa on useimmiten saatu odotettua huonompia tuloksia (ks. Thompson 1978). Selityksenä voi olla tupakoinnin kytkeytyminen alkoholin käyttöön perheessä sekä yleisemmin muihin terveystapoihin (ks. myös Rimpelä ym. 1978). Terveystapaturvaskuvauksessa tulisi entistä enemmän kiinnittää

huomiota siihen, että nuorten tupakointi on harvoin erillisongelma. Varhain tupakoinnin aloittaneiden nuorten kasvussa ja kehityksessä on todennäköisesti myös muita ongelmia, jotka saattavat olla tupakointia tärkeämpiä elämänuran tulevaa suuntautumista ajatellen (ks. myös Aalto ja Minkkinen 1971, Rauste-von Wright 1978). Kun nämä ongelmakokonaisuudet muistetaan, terveyskasvatuksen sisältö ja työmuodot saattavat muotoutua olennaisesti toisenlaisiksi kuin Thompsonin (1978) kuvaamissa tutkimuksissa. Tähän viittaavat myös Tampereen 'Terve Nuori' -ohjelmassa saadut alustavat kokemukset (ks. Vuorinen 1978).

Tiivistelmä

Nuorten terveystapatutkimukseen liittyvässä perhetutkimuksessa tutkitaan vanhempien ja lasten terveystapojen välisiä yhteyksiä sekä perheen elinolojen yhteyksiä terveystapojen perheitäiseen kasautumiseen. Keväällä 1978 postitettiin kyselylomake 20.–23.7.1963 syntyneille suomalaisille (14-vuotiaita N=765). Kyselyyn vastanneiden huoltajille lähetettiin vastaava kysely isän ja äidin terveystavoista. Perhetutki-

Summary

The relationships of children's smoking habits to their parents' smoking and use of alcohol.

by

O. Paronen, A. Eskola and M. Rimpelä (The Juvenile Health Habits study)

In the Family Study which is a part of the Juvenile Health Habits Study the relationships of children's health habits to their parents' health habits are examined. The aim of the study is also to find out the relationship of the living conditions of a family to the familial aggregation of 'bad' and 'good' health habits. In the spring of 1978 a questionnaire was mailed to Finns born in the 20th–23rd of July, 1963 (14 year-olds, N=765). Another questionnaire concerning the health habits of fathers and mothers was sent to the parents of those children who answered the first questionnaire. The Family Study includes data from 556 families.

Parents did not usually know that their child smoked. 56 % of the parents whose child smoked irregularly, answered 'the child does

muksen aineistossa on tietoja 556 perheestä.

Vanhemmat tiesivät huonosti lastensa tupakoinnista. 56 % päivittäin tupakoivista ja 88 % satunnaisesti polttavien lasten vanhemmista vastasi joko 'ei tupakoi' tai 'en tiedä' lapsen tupakoimista koskevaan kysymykseen. Isän ja äidin tupakoidessa päivittäin 39 % lapsista poltti päivittäin, 19 % lapsista ei ollut lainkaan kokeillut tupakointia. Isän ja äidin ollessa tupakoimattomia vastaavat osuudet olivat 10 % ja 46 %. Tupakoimattomien ja raittiiden isien lapsista 1 % poltti päivittäin ja 53 % ei ollut edes kokeillut tupakointia. Tupakoimattomien mutta viikottain alkoholia käyttävien isien lapsilla vastaavat osuudet olivat 11 % ja 38 %. Viikottain alkoholia käyttävien ja päivittäin tupakoivien vanhempien lapset tupakoivat eniten. Tupakoivien vanhempien lapset käyttivät enemmän alkoholia kuin tupakoimattomien vanhempien lapset.

Päätelmänä on, että vanhempien tupakointi ja alkoholin käyttö ovat molemmat erikseen yhteydessä lasten tupakointiin. Yhteyden voimakkuus ei riipu niinkään sukupuolesta kuin isän ja äidin nautintoaineiden käytön ja yleisemmän elämisen tyylin kokonaisuudesta.

not smoke' or 'I don't know', to the question concerning their child's smoking habit. 39 % of the children whose mother and father were daily smokers, smoked daily and 19 % of them had no smoking experiment. If mother and father were non-smokers the corresponding percentages were 10 and 46. Only 1 % of the children whose fathers used neither tobacco nor alcohol smoked daily and 53 % of them had no smoking experiment. If father was a non-smoker but used alcohol weekly, the corresponding proportions of daily smokers were 11 % and 38 %. The children of the parents who used alcohol weekly and smoked daily, smoked most. The children of the parents who smoked, used alcohol more often than the children of non-smoking parents.

It can be concluded that the parents' use of alcohol and their smoking are independently related to their children's smoking habit. The strength of the relationship is hardly dependent on the sex of the parent. The children's smoking habit is dependent on parents' general life style which is indicated by parents' use of tobacco and alcohol.

Kirjallisuutta

- Aalto R ja Minkkinen S (toim.):* Nuoret tänään, Valta-kunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia. Otava, Helsinki 1971.
- Annis HM:* Patterns of intra-familial drug use. *Br. J. Addict.* 1974:69:361—369.
- Banks HM, Bewley BR, Bland JM, Dean JR and Pollard V:* Long-term study of smoking by secondary schoolchildren. *Arch. Dis. Child.* 1978:53:12—19.
- Baric L:* Primary socialisation and smoking. University of Manchester 1978 (Unpublished).
- Hedstrand H and Åberg H:* Familial history in males at low and high risk for cardiovascular disease. *Prev. Med.* 1978:7:15—21.
- Higgins M and Keller J:* Familial occurrence of chronic respiratory disease and familial resemblance in ventilatory capacity. *J. Chron. Dis.* 1975:28:239—251.
- Leeder SR, Corchill R, Irwig LM, Holland WW and Colley JRT:* Influence of family factors on the incidence of lower respiratory illness during the first year of life. *Brit. J. Prev. Soc. Med.* 1976:30:203—212.
- Nuorten terveystapatutkimus:* Tutkimusohjelman lähtökohdat ja toteuttaminen. Tampereen yliopiston kansanterveystieteen laitos 1979 (tulee julkaistavaksi).
- Persons T and Bales FB:* Family, socialisation and interaction process. Routledge & Kegan Paul Ltd. London 1956.
- Pulkkinen L:* Kotikasvatuksen psykologia. Gummerus, Jyväskylä 1977.
- Rauste—von Wright M, Niemi P, Kauri L:* Nuorison ihmis- ja maailmankuva VI. Turun yliopisto, psykologian tutkimuksia 26/1977.
- Rimpelä M ja Eskola A:* Nuorten tupakointi esimerkki-ongelmana terveystavan tutkimuksesta. *Sosiologia* 1977:14:180—195.
- Rimpelä M ja Eskola A:* Nuorten tupakointitapojen muutokset III — Vanhempien tupakointi ja alkoholin käyttö, nuorten koulu-ura, huoltajan ammatti ja kotipaikkakunnan taajama-aste. *Sos.lääket. Aikak.l.* 1978:5:245—261.
- Rimpelä M, Eskola A ja Paronen O:* Terveystapojen keskinäisistä yhteyksistä. *Sos.lääket. Aikak.l.* 1978:15:341—345.
- Rissanen AM and Nikkilä EA:* Coronary artery disease and its risk factors in families of young men with angina pectoris and in controls. *Br. Heart J.* 1977:39:875—883.
- Takala M:* Perheen elämäntapa ja lapsen kehitys. Monisteessa: Terveys varhaiskasvatuksen tavoitteena, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Lapsiraportti B 28, 1978, ss. 9—25.
- Teenage Smoking:* National patterns of cigarette smoking, ages 12 through 18, in 1972 and 1974. U.S. Department of Health Education and Welfare, Public Health Service, National Institut of Health 1976.
- Thompson EL:* Smoking education programs 1960—1976. *Am. J. Public Health* 1978:68:250—257.
- Wohlford P:* Initiation of cigarette smoking: is it related to parents smoking behavior? *J. Consult. Clin. Psychol.* 1970:34:148—151.
- Vuorinen L:* Nuorten tupakoinnin vähentäminen ryhmätoiminnan avulla. *Sos.lääket. Aikak.l.* 1978:15:359—362.

Nuorten terveystapatutkimus

Tampereen yliopiston kansanterveystieteen laitos
Teiskontie 35
33520 Tampere 52